և 30 տարուընէ 'ի վեր պատահած անցքերը արձանագրուած են Ձեր պատրիարքարանին մէջ, ինչպէս որ սոյն 30 տարուան միջոցին Կ. Պօլսոյ մէջ նստող Հայոց պատրիարքներն ալ գիտեն մեր ազգին և եկեղեցեաց դատերը. Պաղտատու նախորդ կուսակալին ալ շատ անգամ բողոքած ենք.

ԵՕԴ. Ե. Հասունեանին՝ կաթոլիկաց օգնութիւն ընելը.

ԵՕԴ. Զ. 1868 Նոյ. ամսուն կաթոլիկները՝ մեր միւս երկու եկեղեցիներն ալ ուզեցին բռնել երբ որ Մուսուլի կուսակալն էր Զիւա փաշան, որ անոնց կողմը բռնած էր. Երբ որ անօգնական մնացած էինք, չորս հեռագիր քաշեցինք, Ա.ը՝ Բ. Դրան, Բ.ը՝ Ձեր պատրիարքարանը, Գ.ը Պաղտատու վիլայէթի կուսակալին (Թագէտտին փաշա), իսկ Գ.ն ալ մեր Ցակոբ պատրիարքին, և օգնութիւն խնդրեցինք. Մեր Ցակոբ պատրիարքն ալ Տիգրանակերտէն չորս հեռագիր քաշեց նոյն միջոցին, Ա.ը Բ. Դրան, Բ.ը Ձեր պատրիարքարանին, Գ.ը Պաղտատու վիլայէթի կուսակալին և Դ.ը Մուսուլի կուսակալին. Այս միջոցին Բ. Դռնէն Մուսուլի կուսակալին հեռագիր մը քաշուեցաւ, որ կը հրամայէր մեր դատը արդարութեամբ տեսնել. Դարձեալ նոյն ամսուն (Նոյ. 2) Պաղտատու կուսակալը՝ Մուսուլ հեռագրելով երկու ազգերէն մէկ մէկ եպիսկոպոս ուզեց երկու ազգաց դատերը տեսնելու համար. դատը տեսնուելէն վերջը մեր իրաւունքը յայտնուեցաւ, և կուսակալը՝ կաթոլիկաց եպիսկոպոսին յայտնեց թէ երբէք իրաւունք չունին, և հետևաբար պէտք է յափշտակած եկեղեցիները և կալուածները ետ դարձնեն, բայց իսկոյն կուսակալին պաշտօնէ դադրելուն լուրը կը հասնի, և կըհրամայուի եպիսկոպոսաց իրենց տեղը դառնալ.

ԵՕԴ. Է. 1869 ապրիլ ամսուն Պօլսէն Պաղտատու վիլայէթի միւշիրութեան պաշտօնով Միտհաթ փաշան, Պաղտատ հասնելով և անկէ ալ Մուսուլ եկաւ, որ մեր դատը անոր յայտնելով՝ տէրութեան մեզ տուած հրովարտակները ցոյց տուինք անոր, որ անձամբ եկեղեցիները գնաց տեսաւ, և իրաւունքը մեր ձեռքը ըլլալը յայտնելով. կաթոլիկաց ալ իրենց անիրաւ ըլլալը յայտնելէն ետքը ըսաւ անոնց այժմեան օրէնքները չըլլային, այժմ ես ձեր շինած եկեղեցիները կը փլցնէի, վասն զի դուք առանց հրամանի այս եկեղեցիները շինած էք, և հրաման տուաւ կաթոլիկաց որ եկեղեցիները և կալուածները մեզ վերադարձնեն. Սակայն կաթոլիկները իրենց յաղթուիլը տեսնելով՝ օտար տէրութեանց հիւպատոսներու միջնորդութեամբ Միւշիր փաշային աղաչեցին որ այս խնդիրը կախ թողու. Յիշեալ փաշան մեր իրաւունքը խոստովանելէն վերջը անհոգութիւն ըրաւ. վասն զի գաղղիոյ հիւպատոսէն ակնածեց որուն պաշտպանութեան տակն էին կաթոլիկները. փաշան չորս հինգ օր կենալէն ետքը Պաղտատ դարձաւ, և խնդիրը վերստին կախ մնաց.

ԵՕԴ. Ը. Մուսուլի կաթոլիկաց առաջնորդ եպիսկոպոսը այժմ Հռոմ կը գտնուի, երբ Հռոմէն դառնայ կարելի է Պօլիս, և որովհետև ասկից առաջ երեք անգամ եկած էր տէրութիւնը խաբելու և չը յաջողեցաւ, գուցէ այս անգամ նորէն փորձ մ՚ալ փորձէ, վասն զի իր յոյսը դրած է Պապին և Հասունեանի վրայ. ուստի կը խնդրեմք Ձեր Սրբազնութենէն որ ուշադրութիւն ընէք անոր երբ հոս գայ, որպէս զի տէրութիւնը խաբելով հրովարտակ չառնէ. Նաև կը խնդրենք Ձեր բարձր Սրբազնութենէն որ չը մոռնաք Ձեր Ասորի եղբայրները, վասն զի մեր եկեղեցեաց և անոնց յատուկ կալուածոց յափշտակութեանց համար մինչև ցարդ մեր վարած դատերը անօգուտ են եղած. 30 տարիէ 'ի վեր մինչև ցարդ պատահածները արդէն արձանագրուած են թէ տէրութեան քով և թէ Պատրիարքարանիդ մէջ. Մուսուլի մէջ 1000 տունի չափ ընտանիքներ իրենց իրաւունքները կորուսած՝ Ձեզ կը դիմեն օգնութիւն և պաշտպանութիւն խնդրելով, ինչպէս մեր Ազգը ասկից առաջ ալ դիմած է, յուսալով որ չէք զլանար Ձեր օգնութիւնը և պաշտպանութիւնը մեր իրաւանց վերստին մեզ վերադարձնելու միջնորդութիւնն ընելով.

Մուսուլի հին Յակոբեան Ասորի ժողովուրդը։

Մ՝ահ–ու Նի– 58

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ

ՅՕՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ՍԻՆՈԴԻ

Մարտ 6. — Հին Նախիջևանայ Փոխանորդ մխիթարեանց Ստեփաննոս Վարդապետին վերայ՝ թէ վիճակային գործոց և արդեանց՝ և թէ այլ առիթներով եղած գանգատանաց քննութեան համար, Երնջակու վանահայր Արիստակէս Վարդապետ Սեղրակեանց Զննիչ կարգեցաւ, միանգամայն

հրաժարեցնելով Մխիթարեանցը փոխանորդական պաշտօնէն մինչ ցվերջաւորութիւն զննութեան։

Մարտ 11։ — Ըստ հրամանի Ս. Կաթողիկոսի՝ միաբան Մայր Աթոռոյս Մկրտիչ Սարկաւագն Այվազեանց Իգտիրցի՝ յաղագս անպատեհ գործոցն և անհարցականութեան՝ իսպառ զրկեցաւ սարկաւագութեան կարգէն, միանգամայն հոգևոր կոչումէն և դասեցաւ ընդ հարկատուս։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՍՈՎՈՐՈՒԹԵԱՆՑ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

(Շ–ր––ն–կ––թ–ն և վերջ։ Տե՛ս Թի– Ժ. և ԺԱ.)

Լսողութեան գալով՝ մենք ամեն քայլափոխում տեսնում ենք, որ մարդիկ, որոց ականջը շատ է պարապել և վարժուել դաշնակական ձայներով, նոցա լսողութիւնը շատ ընդունակ է կրթութեան և կատարելագործութեան. բայց կարելի է և ուրիշ տեսակ օրինակներ բերել, թէ լսողութիւնն էլ, միւս զգայարանքների պէս ընդունակ է ունակութիւններ ստանալու գրգռողութիւնից։ Կոյրերը, որոնք ուրիշներից շատ աւելի լսողութեան պէտք ունին և շատ են գործածում այս զգայարանքը, միջոց են տալիս մեզ համոզվելու, թէ նոցա լսողական զգայարանքը միշտ զօրանալու և կատարելագործուելու վրայ է։ Բնութեան տեսանելի գեղեցկութիւնները վայելելուց զուրկ լինելու պատճառաւ, լսածներից ուզում են բերկրութիւն քաղել և անյագ ցանկութեամբ լսում են քաղցրանուագ երգերը։ Սորանից է, որ երաժշտութիւնը ոչ թէ միայն զբօսանք, այլ նաև ապրուստ ճարելու գործ է դարձած նոցա համար։ Եւ այս պատճառաւ կոյրերու դաստիարակութեան մէկ նշանաւոր մասն էլ այս գեղարուեստն է համարուած։

Բայց բերենք լսելիքի զարմանալի ունակութեան մի օրինակ, որ Րըշի վկայութեամբ պատմում է Ապէրքրոմպին. Փիլադէլֆիացի երկու կոյր և հասակով պատանի եղբայր են եղել, որոնք փողոցի մէջ մանգալիս կարողանում են եղել իմանալ փողոցների մէջ տեղ տեղ տնկուած սիւնեկներուն մօտենալը՝ նոցա բոլորտիքը գետնին վրայ կոխած ժամանակ յառաջ եկած մասնաւոր ձայնից։ Սոքա աղաւնիներ էլ են եղել պահելիս, փոքրիկ պարտիզի մէջ զբօսանք անելիս, սոքա կարողանում են եղել աղաւնիներու անունները առանձին առանձին տալ, լսելով միայն գլխու վրայով թռչելիս հանած թեւերու ձայնը։

Արդէն հաստատուած բան է, որ կոյրերը աչքով չեն կարող տեսնել իրանց դէմ պատահած մեծ և հաստատուն մարմինները, կարողանում են այնու ամենայնիւ իմանալ իւրեանց այն մարմիններուն մօտենալը մթնոլորտի դիմահարութեան աւելնալուց։ Աչքը տեսնող բայց ոչ արհեստական լոյս և ոչ մի ուրիշ առաջնորդ ունեցող մարդ, այնչափ համարձակ չէ կարող մանգալ տան չորս կողմը մութ գիշերը, որքան կոյրը, իւր մնացած զգայարանաց մանաւանդ շօշափողականին նրբութեամբ։ Բայց թէ ինչ սքանչելի նրբութեան է հասնում շօշափողական ընդունակութիւնը և ինչպիսի զարմանալի ունակութիւն է ստանում նա, կարող ենք տեսնել արդէն յիշած Յակոբոս Միչէլի վերայ, որ բացի կուրութիւնը, լսողութիւնից էլ զուրկ էր. սա առանց տարակուսանաց իւր սեպհական բաները շօշափելով էր որոշում, թէ և իրանը և ուրիշինը ճիշդ միևնոյն ձևի, միևնոյն նիւթից շինուած լինէր։ Եւ զարմանալին այն է, որ պզտիկուց իրանց տան բոլորտիքը երկու հարիւր կանգունի չափ տեղ այնպէս որոնել, ինչ կայ չ՚կայ տեղնիտեղը հասկացել էր, որ սովորութիւն էր արել, առանց առաջնորդի՝ անվախ՝ համարձակ որ կողմն և կամենար՝ ման գալ։

Վերջապէս՝ տեսողականութեան վերաբերութեամբ էլ տեսնում ենք սովորութեան ազդեցութիւնը. աչքը մինչև այն աստիճան կարող է սրանալ, որ ուրիշներու չը տեսած հազարաւոր բաները տեսնէր. այս ունակութիւնը մանաւանդ ուժեղացած ենք տեսնում խուլերու վրայ, որոնք՝ կան այնպիսի օրինակներ, որ կարողանում են ուրիշների ասածը շրթունքներու շարժմունքից հասկանալ քիչ շատ և երբեմն շատ մեծ ճշդութեամբ։ Այս բանը այնպիսի մի ընդհանուր բան է, որ հաստատութեան կարօտ չէ և հնարաւոր լինելու շատ վաւերական իրողութիւնների վկայութիւն կարող էինք բերել, բայց բաւականանանք մէկ օրինակով. Պըրնէդ եպիսկոպոսը իւր մէկ նամակի մէջ այսպիսի մի աղջիկ է պատմում. "Երկու տա-